■ כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות ■

בסודשיח

■ בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת ויצא ■ ד' כסלו ה'תשע"ח ■ 22.11.2017 ■ גליון מס' 454 ■

תפוצה לכל קהילות ישראל

כרוז הסופרים העבריים למען השבת

אל היישוב!

בחרדה רואים אנו פרצה שנעשתה כהיתר לאגודות ספורט והתעמלות לקבוע ימי משחקים והתחרות בשבתות וימים טובים. חילול שבת בארצנו כקיבוצים גדולים בפרהסיה ובפומבי גדול הוא כעין פרידה של ציבור בקדושת השבת, במורשת האומה, ועלול לפסול צורתה של מנוחת השבת שכל הדורות מסרו נפשם על קדושתה. ימי הקדושה והמנוחה הם שנתנו לעמנו את הנשמה היתרה לכל ימות השבוע, את הכוח והעוז לקיים את היהדות מתוך גאון של מסירות נפש, וקדושתם אינה נדחית בפני איזה משרה ותכלית שהיא, כשם שלא נדחתה בפני מלחמת הקיום והחיים בכל דורותינו ובכל מושבותינו.

אין עם ישראל ואין לאום ישראל ואין בית לאומי עברי בלי השבת. נצח ישראל קשור לא–לוהיו באות של שבת: "ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם". לא הרי ימי גנוסיא של עמים כהרי שבתות של ישראל, שנקבעו לה חוקים ותורות ושנתברכה במאור פניו של אדם מישראל. יצירה גדולה היא השבת, יצירה עליונה, שאין לה שינוי ולא חילופי צורות. מזמור שיר ליום השבת – הוא מזמור שיר לעתיד לבוא – יסוד הנצח של עמנו. וכל דור שבני ישראל שומרים בו את השבת אין אומה ולשון שולטת בנשמתו.

בשעת משבר קשה אנו פונים אל ראשי החברות, אל המשחקים ואל הבאים לראות לבלי הפריע בעד שלום הציבור, לבלי לבטל אחדות החזית במעשיהם. אנו מבקשים לשמור על קדושת השבת: על כבוד הארץ; על אחדות האומה ועל רגשות אחים. אנו דורשים מאת ראשי החברות לבלתי קבוע התחרות ומשחקים בשבתות וימים טובים; מאת הַמְשַׂחֲקִים לבלי להשתתף בהם ומן קהל הרואים שלא יבואו לראות בבלע את הקדש. אנו מבקשים את ימי התחרות והמשחקים ליום אחר באמצע השבוע.

ח.נ. ביאליק	פרופ' י.ב. אפשטין	הרמן שטרוק	דוד ילין
פרופ' אבהם הלוי פרנקל	זלמן אפשטיין	ד"ר י. לוריא	הרב יעקב ברמן
ש. אסף	יעקב פיכמן	פרופ' הוגו ברגמן	חנוך ילון
ש. בן ציון	א. אלמאליח	ד"ר א. צפרוני	י. גרזובסקי
פרופ' יוסף קלחנר	מ. גליקסון	א. כהנא	פרופ' ש. קליין
אשר ברש	ש.ח. קוק	ב. דינבורג	א.מ. ליפשיץ
ש.ל. גורדון	ר' בנימין	מנחם שיפמן	ד"ר יצחק מירקין
י.א. רבניצקי	א. גולאק	מרדכי בן הלל הכהן	ד"ר א. י. ברור
מרדכי בן יחזקאל	ד. שמעונוביץ	ד"ר י.ל. ברוך	ש. שוואוץ
פ. לחובר	מ.צ. סגל	ש.י. עגנון	

נוסח הכרוז שהוצא על ידי סופרים ואנשי רוח כנגד קביעת משחק כדורגל בשבת ובעד שמירת צביונה המסורתי, תרצ"א

■ עוד בעיתון ■

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

גירות קודם מתן תורה
במסגרת שהאבות קיימו את התורה כולה כלול גם מוסר העבודה כפי שראינו אצל יעקב אבינו. בימים שהאנושות...
המשך בעמי 2

שויית חורף
להלן מקבץ שאלות בעניין 'דמי שדכנות', חלקם הגיעו למערכת, וחלקם הוספתי משל עצמי וממה שראיתי במקומות אחרים...
המשך בעמי 2

מדוע בכה יעקב?
בפרשתנו כתוב, וישק יעקב וגו' ויבך. (בראשית כ"ט, י"א). ופרש"י וז"ל: ויבך, וכו', דבר אחר, לפי שבא בידים ריקניות...
המשך בעמי 5

סיפור לשבת
על עגונה שהותרה וכוחו של שידוך
הרה"ג מנשה ישראל רייזמן שליט"א, סיפר את המובא להלן, ביום ההילולא של רבי יוסף מהעיר יאס, רומניה...
המשך בעמי 5

שביבים
■ קדושת חפצי צדיק
■ כשמלאך הגבינה כועס
■ חוט אדום מקבר רחל
■ תחליפי סוכר שעלולים להזיק לבריאותכם
■ אדם בצורת בהמה
■ ארץ ישראל היא חלום והתקוה של הגלות!
המשך בעמי 7

בסודשיח
כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בכל כוחי עבדתי

/ הרב יעקב הלוי פילבר

במסגרת שהאבות קיימו את התורה כולה כלול גם מוסר העבודה כפי שראינו אצל יעקב אבינו. בימים שהאנושות עדיין לא ידעה זכויות עובד מהי, בימים שהניצול והקיפוח של החלשים היתה שלטת והייתה מנת חלקם של המעסיקים, כבר אז דאגה התורה לזכויות העובד, החל מהאיסור: ״לא תלין פעולת שכיר״ והנימוק לכך הוא מצוקת העובד והסיכון האישי שהוא נוטל בעבודתו, ככתוב: ״ואליו הוא נושא את נפשו״ וכמו שדרשו בגמרא: ״מלמד שכל הכובש שכר שכיר כאילו נוטל את נפשו, מפני מה עלה זה בכבש, ונתלה באילן, ומסר עצמו למיתה, וכי לא על שכרו״ (ב״מ קיב א) וספר החינוך (מצוה רלח) מוסיף לכאן גם את הדאגה לצרכיו של העובד: ״משורשי המצווה: לפי שה׳ ברוך הוא חפץ בקיום האדם אשר ברא, וידוע כי באיחור המזונות יאבד הגוף, ועל כן ציוונו לתת שכר שכיר כי אליו הוא נושא את נפשו להתפרנס בו״. ולכן אין התורה רואה בהלנת שכר שכיר רק בעיה של חוב כספי, אלא שאלה קיומית, כמו שביאר ׳אור החיים׳ בפירושו לתורה: ״הכוונה שהגם שעושק שכר שכיר אינו אלא גוזל ממון, אעפ״כ אין עונשו ממון אלא נפשות״. דאגת התורה לעובד אינה מסתפקת רק בהבטחת שכרו של העובד בזמנו, אלא היא דואגת גם לשאר זכויותיו, כשהזכות הראשונית היא שפרנסת העובד לא תהיה תלויה בחסדי מעבידו ולא תהיה סיבה לאובדן חירותו, ולכן קבעה ההלכה ש״פועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום״ (ב״מ י א) ולומדים זאת מהכתוב (ויקרא כה נה): ״כי לי בני ישראל עבדים״ - ״עבדי הם, ולא עבדים לעבדים״. ומכאן קבעה התורה שידו של הפועל היא על העליונה. אבל הצדק החברתי אינו יכול להסתפק בהגנת זכויות החלש בלבד, אלא עליו לדאוג גם שלא תפגענה זכויות החזק. לכן העמידה ההלכה את יחסי העובד והמעביד על כיבוד הדדי, לכל ינצל המעביד את העובד, אך בה בעת שלא יעשה העובד את מלאכתו רמיה. ועל ההדדיות הזו כתב הרמב״ם בסוף הלכות שכירות: ״כדרך שמוזהר בעל הבית (המעביד) שלא יגזול שכר עני (העובד) ולא יעכבנו, כך העני מוזהר שלא יגזול מלאכת בעל הבית, ויבטל מעט בכאן ומעט בכאן ומוציא כל היום במרמה. אלא חייב לדקדק על עצמו בזמן, שהרי הקפידו על ברכה רביעית של ברכת המזון שלא יברך אותה. וכן חייב לעבוד בכל כוחו, שהרי יעקב הצדיק אמר: ׳כי בכל כוחי עבדתי את אביכן׳, לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה, שנאמר: ׳ויפרוץ האיש מאד מאד׳״, ואכן מוטלות חובות גם על העובד, מן העובד דורשת ההלכה מוסר־עבודה ויחס אחראי: ״אין פועל רשאי לעשות מלאכתו בלילה ולהשכיר עצמו ביום . . . ולא יהיה מרעיב ומסגף עצמו, ולא מאכיל מזונותיו לבניו, מפני גזל מלאכתו של בעל הבית, שהרי תשש כוחו ותיחלש דעתו ולא יעשה מלאכתו בכח״ (רמב״ם שם). דוגמא לדמות מופת נוספת של מוסר עבודה מוצאים אנו במקרא אצל חנוך, שכתוב בו: ״ויתהלך חנוך את האלקים ואיננו כי לקח אותו אלקים״. ונשאלת השאלה מה היתה ההתהלכות של חנוך שבזכותה זכה למה שזכה? ועל כך משיבים במדרש תלפיות: ״חנוך תופר מנעלים היה, ועל כל תפירה ותפירה היה מיחד יחודים לקונו״. ואת המדרש זה ביאר רבי ישראל מסלאנט: אין הכוונה שבשעת תפירתו היה חנוך דבוק במחשבות עליונות, שהרי הדבר אסור לפי הדין, כי איך יפנה דעתו לדבר אחר בשעה שהוא עוסק במלאכת אחרים ששכרו אותו? אלא הייחודים של חנוך היו שימת לב שכל תפירה ותפירה תהא טובה וחזקה, כדי שהמנעלים יהיו טובים ונוחים לבעליהם.

שו״ת חורף הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

להלן מקבץ שאלות בעניין ׳דמי שדכנות׳, חלקם הגיעו למערכת, וחלקם הוספתי משל עצמי וממה שראיתי במקומות אחרים:

להלן השאלות:

א) אם כמה ׳שדכנים׳ בחשו בקדירת הזיווג, ולא ניתן להצביע על גורם אחד יחיד ומיוחד שגרם לשידוך זה, היאך נחליט למי לתת את דמי השדכנות?

ב) בהמשך לשאלה הקודמת, מה הדין אם שדכן א׳ הציע שידוך, הצדדים נפגשו מספר פעמים אולם לאחר מכן השידוך ירד. לאחר חצי שנה שדכן ב׳ העלה בחזרה את הצעת השידוך ותוך מספר ימים נשברה הצלחת... למי מגיע דמי השדכנות? לשדכן א׳ שהוא בעל הרעיון היוזם והמתחיל, או לשדכן ב׳ שהוא למעשה מי שהביא את השידוך לידי גמר ואין המצווה נקראת אלא על שם גומרה?

ג) מעשה בבחור ששידך את עצמו... ומעשה שהיה כך היה, בחור פלוני רצה להשתדך לבחורה פלונית, ומשכך התקשר לבית הורי הבחורה והציג את עצמו כשדכן ידוע במגזר, והציע להורי הבחורה את עצמו... תוך כדי השיחה הפליג בשבחים על הבחור... ההורים הבטיחו כי הם יברורו על הבחור ויחזרו עם תשובה תוך מספר ימים, ואכן לאחר מספר ימים חזרו אל ה׳שדכן׳ ונתנו תשובה חיובית, ה׳שדכן׳ אמר כי כעת הוא ישאל את פי הבחור, ולאחר ששאל את עצמו וענה הן... הודיע להורי הבחורה כי גם הבחור חפץ בפגישה... בקיצור, כך תיווך לעצמו הבחור את הפגישות עם הבחורה ולאחר מספר פגישות החליטו כי ברצונם להתארס. במעמד ה׳וורט׳ ניגש אבי הכלה אל החתן ונתן לו מעטפה ובה המחאה בנקאית באומרו לו ׳זה עבור השדכן פלוני׳.

כעת שואל הבחור אם מגיע לו כסף זה (זה שהוא החתן בסיפור זה לא אומר שהוא לא יכול להיות גם השדכן...) או שהכסף לא מגיע לו וצריך הוא להימנע מלהפקיד את ההמחאה לבנק?

ד) כידוע שדכנים נוטים לשנות מן האמת ולספר 'חצאי אמיתות' בדרך אל השידוך המיוחל, וכפי שכבר דרשו דורשי רשומות - שדכ"ן = שקר דובר כסף נוטל... והנה מעשה בשדכן אשר סיפר להורי הבחור כי הורי הבחורה מוכנים לתת לחתנם 'סידור מלא', כלומר לממן את כל עלות הדירה של בני הזוג. לאחר שהורי הבחור ביררו על הבחורה ומשפחתה, והתרשמו כי מדובר בהצעה טובה, הביעו את הסכמתם. לאחר מספר פגישות החליטו הבחור והבחורה כי ברצונם להתארס, ומשכך נפגשו ההורים כדי לסגור את העניינים הכספיים. הורי הבחור ציפו למשא ומתן קל ומהיר, שהרי השדכן אמר להם כי הורי הבחורה נותנים 'סידור מלא', וכל מה שנותר הוא רק לסכם על הוצאות החתונה, אולם מהר מאוד התברר להם כי שקר דיבר השדכן, והורי הבחורה אינם מוכנים ואין ביכולתם לתת 'סידור מלא' ולא זאת אלא שמצבם הכלכלי לא מאפשר לתת להם גם לא כמקובל אלא מתחת לכך... הורי הבחור כבר חשבו לחזור על עקבותיהם בלא כלום, אולם לאחר שראו את שברון לבו של בנם, בלית ברירה נכנסו למשא ומתן עם הורי הבחורה אשר בסופו נאלצו להתחייב מעל ומעבר למקובל ומיכולתם, וזאת כדי שלא לשבור את לבו של בנם אשר כבר היה מעורב רגשית בקשר זה. לאחר שהסתיימו הנידונים הכספיים והרימו כוסית 'לחיים', התקשר השדכן וביקש את חלקו... הורי הבחור טענו כי אין הם חייבים לשלם לו 'דמי שדכנות' כלל ועיקר מאחר והוא הטעה אותם וגרם להם להיכנס להתחייבות כספיות מעל ומעבר ממה שחשבו לתת מעיקרא, ויקזז השדכן את דמי השדכנות מסכום זה וישלים להם את הנותר... עם מי הדין?

ה) כמה ומתי נהוג לשלם?

ו) האם תשלום 'דמי השדכנות' מוטל על החתן והכלה אלא שההורים משלמים עבורם או שהוא מוטל ישירות על ההורים משני הצדדים?

ז) מדוע בציבור הדתי לאומי לא נהוג בדרך כלל לשלם את הסכומים הנהוגים בציבור החרדי, ומסתפקים במתנה נאה?

ח) ראובן הציע בחורה לשמעון, ולאחר שנפגשו כמה פעמים החליטו כי זה לא מתאים. שמעון חשב שאותה בחורה תתאים לחברותא שלו - לוי. ואכן לאחר מספר פגישות לוי והבחורה התארסו, ושמעון קיבל דמי שדכנות כנהוג. כעת ראובן תובע משמעון שיתחלק עמו בדמי השדכנות שקיבל מאחר ובלעדיו שמעון כלל לא היה מודע לקיומה של בחורה זו. עם מי הצדק?

תשובה: בכדי לענות על השאלות הנ"ל, יש תחילה לברר מהיכן נובע החיוב לשלם 'דמי שדכנות' ומהו מקורו.

והנה מושג זה של 'דמי שדכנות' מופיע ג' פעמים בשולחן ערוך חלק חושן משפט[א], ופעם אחת בשולחן ערוך חלק אבן העזר[ב], אך בכל המקומות הנ"ל מדובר בדברי הרמ"א בהגהותיו על השולחן ערוך, ולא בדברי מרן השולחן ערוך עצמו, מה שמלמדנו שבארצות ספרד לא נהגו כלל לשלם 'דמי שדכנות' והיו עושים את השידוכים 'לשם שמיים'[ג].

אולם כאמור בארצות אשכנז אכן נהוג ומקובל לשלם לשדכן 'דמי שדכנות' ומאחר וכך נהוג ממילא הוא חיוב גמור על הצדדים לשלם 'דמי שדכנות' ואין זה תלוי בטוב לבם, ואם לא ישלמו, יוכל השדכן לתבוע אותם בבית הדין ולהוציא מהם את הכסף על ידי הדיינים.

והנה בבואנו לברר מהו יסוד החיוב לשלם כסף זה יש לדעת שיש להבדיל בין שני מצבים:

מצב א': הצדדים או אחד מהצדדים פונים מיוזמתם אל השדכן המקצועי ומבקשים ממנו את שירותיו כדי למצוא שידוך לבנם או בתם.

מצב ב': השכן פונה מיוזמתו אל הצדדים ומציע להם הצעה עבור בנם ובתם.

והנה בעוד במצב א' החיוב לשלם לשדכן נובע מסוגיית 'שכירות פועלים' וכמו כל פועל אחר ששכרתי את שירותיו לצורך עבודה כזו או אחרת, במצב ב' לעומת זאת חובת התשלום אינה נובעת מסוגיית 'שכירות פועלים' שהרי לא הצדדים יזמו פנייה אל השדכן, אלא השדכן פנה אליהם ללא שהם שכרו את שירותיו, ולכן חובת התשלום נובעת מכח סוגיא אחרת והיא סוגיית "יורד לשדה חברו שלא ברשות"[ד], שבה מבואר שאם פועל עשה מלאכה עבור חברו שלא ברשותו, וללא שחברו ביקש זאת כלל, מכל מקום מאחר שסוף סוף נעשתה המלאכה והוא נהנה ממנה, חייב לשלם על המלאכה, והוא הדין כאן מאחר שסוף סוף מלאכת השידוך נעשתה אף שלא פנה ויזם את שכירת שירותיו של השדכן, מכל מקום צריך לשלם כמקובל לשלם על מלאכת השידוך[ה].

ומעתה כפי הנהוג ששני הצדדים משתתפים בתשלום 'דמי השדכנות', נמצא שפעמים רבות יקבל השדכן מחצית שכרו מדין 'שכירות פועלים' ומחצית שכרו מדין "יורד לשדה חברו שלא ברשות' וכגון שהורי הבחור פנו מיוזמתם אל השדכן, והשכן פנה מיוזמתו אל הורי הבחורה, ואו אז מצד הורי הבחור יקבל את כספו מדין 'שכירות פועלים' ואילו מצד הורי הבחורה יקבל את כספו מדין "יורד לשדה חברו שלא ברשות'.

אמנם החיוב לשלם 'דמי שדכנות' הוא רק במקום שכך נוהגים לשלם כספים אלו, שהרי לא על כל פעולה ופעולה שאחד מבקש מחברו שיעשה עבורו, יכול חברו לתבוע אותו לאחר מכן שישלם לו עבור פעולה זו, אלא רק על פעולה שאכן הנוהג המקובל הוא לשלם עבור פעולות אלו[ו], ומשום כך בארצות ספרד שלא היה נהוג לשלם על מלאכת השידוך, ואנשים היו עושים זאת 'לשם שמיים' לא ניתן לתבוע את הצדדים לשלם 'דמי שדכנות' גם אם מדובר בפנייה יזומה של הצדדים אל השדכן[ז] (אלא אם כן בשדכן מקצועי שזוהי פרנסתו וברור לכל כי הוא עושה את מלאכתו עבור שכר טרחה)

והנה מקובל לחשוב שעיקר תפקיד השדכן הוא לחשוב על ה'רעיון', בחורה פלונית מתאימה לבחור פלוני, אבל לא כן הוא, עיקר תפקיד השדכן הוא לתווך בין הצדדים, ולקרב את דעתם, לתאם ביניהם, לפשר ולגשר ביניהם, גם ובעיקר בעניינים הכספיים, וכמו מתווך דירות אשר מקרב את דעתם של הצדדים, ומשכנע את הקונה בטובת העסקה ומפשר בין הצדדים בוויכוחים הכספיים שביניהם.

ואכן פעמים רבות אין שדכן אחד בלעדי, אלא יש כמה וכמה שדכנים הבוחשים בקדירת הזיווג, חלקם מצד הבחור וחלקם מצד הבחורה, וחלקם משותפים לשני הצדדים, ולאחר שהשידוך מגיע לידי גמר, נשאלת השאלה היאך אנו מחלקים את דמי השדכנות בין כל הנוגעים בדבר, והנה מקובל בפוסקים שיש לחלק את השדכנות לשלושה חלקים: מתחיל, אמצעי וגומר, המתחיל הוא המתחיל בעבודת השדכנות, האמצעי הוא מי שפועל באמצע לקרב בין

הצדדים, והגומר הוא מי שמצליח להביא את הדבר לידי גמר כלומר לידי אירוסין.

פעמים שישנו רק שדכן אחד, והוא המתחיל והוא האמצעי והוא הגומר, פעמים שיש שני שדכנים, האחד הוא המתחיל והאמצעי והשני הוא הגומר, ופעמים שיש 3 שדכנים ואף יותר, ופעמים שמכל צד יש מתחיל אמצעי וגומר וכן על זה הדרך.

והנה על אף שמצינו בפוסקים דעות האם ה'אמצעי' זכאי לקבל חלק מדמי השדכנות, וכן מצינו בפוסקים שאין 'מתחיל' נחשב 'מתחיל' אלא אם כן החל לדבר מענייני הנדוניא, אבל אם לא הגיע לשם אבל למתחיל לא ייחשב[ח], מכל מקום כמדומה שכיום אין המנהג כך, וגם האמצעי זכאי לתשלום לפי חלקו, וכמו כן גם 'מתחיל' שלא דיבר בענייני הנדוניא נחשב ל'מתחיל' וזכאי לתשלום לפי חלקו.

ולכן באופן שיש בשידוך מתחיל אמצעי וגומר, הנוהג המקובל הוא לחלק את דמי השדכנות לשלושה חלקים וכל אחד יקבל שליש, ואם היה אחד שהוא היה מתחיל רק מצד הבחור, הרי שהוא יקבל שישית מדמי השדכנות.

סכום 'דמי השדכנות' נקבע לפי המנהג המקובל באותו מקום (אלא אם כן סוכם מראש על סכום אחר) והמועד לשלמו נוהגים כיום שהוא בעת האירוסין.

מעתה יובן ההבדל בין הנהוג בציבור הדתי לאומי למה שנהוג בציבור החרדי, שתפקיד השדכן המצוי בציבור החרדי שונה במהותו מתפקיד השדכן המצוי והרגיל בציבור הדתי לאומי, שבעוד שבציבור החרדי עבודת השדכנות היא לא רק החשיבה על ה'רעיון' בחורה פלונית לבחור פלוני, אלא מלאכת תיווך, תיאום, גישור ופישור בין הצדדים, בציבור הדתי לאומי עיקר עבודת השדכן היא ההצעה הראשונית, ולאחר שהצדדים מביעים את הסכמתם הראשונית הבחור מקבל את מספר הטלפון של הבחורה, ומשם בדרך כלל הדברים מתגלגלים בין הצדדים ללא התערבות השדכן, ולמעשה בכך השדכן סיים את תפקידו.

אשר על כן לא נהוג בציבור הדתי לאומי לשלם את הסכומים הנהוגים לשלם בציבור החרדי, ומסתפקים במתנה מאת בני הזוג לשדכן כאות תודה והכרת הטוב על שדאג וחשב להכיר ביניהם.

ומסופקני, באופן שבני הזוג לא נותנים לשדכן בציבור הדתי הלאומי את המתנה הנהוגה, האם יוכל השדכן לתובעם בבית הדין ולהוציא מתנה זו בדיינים, שמאחר ואין מדובר כאן על תשלום עבור טרחה ופועלה אלא רק על מתנה כאות הכרת הטוב ותודה, ייתכן שאי אפשר להוציא זאת בדיינים ויש לעיין בדבר.

כמובן שכל מה שנכתב הוא על דרך הכלל, ופעמים שאף בציבור הדתי לאומי נהוג לשלם, בוודאי אם מדובר בשדכן מקצועי, ואין ללמוד מן הכלל אל הפרט.

מעתה נבוא לענות על שאר השאלות:

על מי מוטל החיוב לשלם את דמי השדכנות?

באשר לשאלה אם החיוב לשלם את דמי השדכנות מוטל על החתן והכלה או על ההורים, הנה אם מדובר במצב א', הדבר תלוי מי פנה אל השדכן ויזם את שכירת שירותיו, אך אם מדובר במצב ב' שהחובה לשלם הוא מדין 'יורד לשדה חברו' אזי אם ההורים אלו שטיפלו בשידוך והם המוצאים והמביאים והנושאים והנותנים וכפי שמקובל בציבור החרדי, אזי נראה שחיוב התשלום מוטל על ההורים ולא על החתן והכלה, למרות שבפוסקים מצאנו לכאורה דעות אחרות בעניין זה ועיין בהערה[ט], אך אם הבחור והבחורה עצמם טיפלו בשידוך בכוחות עצמם והם היו הנושאים והנותנים וכפי שמצוי בגילאים מבוגרים יותר, הרי שחיוב התשלום מוטל עליהם, ופעמים שמצד הבחור התשלום מוטל עליו, ומצד הבחורה התשלום מוטל על ההורים, והכל לפי העניין.

חתן ששידך את עצמו

אודות המעשה בבחור ששידך את עצמו, התשובה היא שאין הוא יכול ליטול לעצמו את דמי השדכנות מאחר שדמי השדכנות לא מגיעים לו על פי דין, וזאת משום שמבואר בפוסקים שמי שהוא 'בעל דבר' לא יכול לשמש בתפקיד השדכן, השדכן הוא אדם ניטרלי המתווך בין הצדדים והוא לא יכול להיות הצדדים עצמם[י].

למה הדבר דומה? למתווך דירות שפנה אליו מוכר דירה שברצונו שימצא לו קונה לדירתו, ולאחר שהמתווך ראה את הדירה ומצאה חן בעיניו, אמר למוכר כי הוא מצא לו קונה, וכי הוא בעצמו מעוניין לקנות את דירה זו, וכעת דורש מהמוכר דמי תיווך...שדבר פשוט הוא שאינו יכול לדרוש דמי תיווך מאחר והוא לא מתווך בעסקה זו אלא קונה.

הצעת שידוך שנפלה ושוב עלתה

בדבר השאלה אודות הצעת שידוך שלאחר מספר פגישות ירדה מהפרק, ולאחר תקופה של חצי שנה שדכן אחר עורר אותה, וכעת נגמר הדבר, והשאלה היא למי מגיע דמי השדכנות, נראה שעל האף האמור לעיל שיש לחלק את דמי השדכנות לפי המתחיל האמצעי והגומר, בנידון דידן הדבר שונה, שלאחר שהרעיון ירד מהפרק לתקופה כזו ארוכה, הרי שכעת השדכן השני הוא כבר מתחיל מחדש, ולכן נראה שהוא נקרא השדכן הבלעדי והוא זכאי לקבל את כל דמי השדכנות[יא].

אמנם נראה שלמעשה אי אפשר להתעלם מכך שהשדכן הראשון הוא בעל הרעיון והוא זה שקירב בין הצדדים, ולכן ראוי מאוד לפשר ולחלק את דמי השדכנות באופן שכל אחד יבוא על שכרו.

שדכן שהטעה את הצדדים

אודות השאלה בדבר שדכן שהטעה את אחד מן הצדדים ומשום כך נאלצו להיכנס להתחייבויות כספיות נוספות שלא תכננו מתחילה, נראה כי על אף שהשדכן לא נהג כראוי בלשון המעטה, מכל מקום דמי השדכנות מגיעים לו על פי דין, מאחר ובסופו של דבר השידוך יצא לפועל, והיה יכולת ביד הצדדים להימנע מלבצע שידוך זה, ואחר שהחליטו 'לסגור' הרי שצריכים הם לשלם דמי שדכנות[יב].

ראובן שידך בחורה לשמעון ושמעון שידך אותה ללוי

בנידון שאלה זו הדבר פשוט שדמי השדכנות מגיעים אך ורק לשמעון, ואין ראובן יכול לתבוע כלום משמעון, שאמנם לולי ראובן שמעון לא היה מודע כלל לקיומה של בחורה זו, מכל מקום תשלום דמי השדכנות הוא אינו עבור 'מידע' אלא עבור תיווך הצדדים, ושמעון הוא המתווך הבלעדי בין הצדדים ולו מגיע התשלום[יג].

לסיום אוסיף ואכתוב מה שמקובל לומר שאי תשלום דמי השדכנות יכול לגרום חס ושלום לחוסר שלום בית ובעיות נוספות, ולכן רבים וטובים נוהגים בזה מעבר לשורת הדין, כדי שלא תיגרם רעה חלילה, וכסף זה הוא כסף כשר ביותר, וכן שמענו מכמה גדולים שהפקידו לקנות אתרוג דווקא מ'דמי שדכנות' מאחר והכסף הזה מגיע להם ביושר[יד].

ויזכו כל הרווקים והרווקות למצוא את זיווגם במהרה.

א - סימן פ"ז סעיף ל"ט, סימן קפ"ה סעיף י', וסימן רס"ד סעיף ז'.
ב - סוף סימן נ'.
ג - שו"ת תשובות והנהגות כרך א' סימן תשל"ו.

ד - בבא מציעא דף ק"א עמוד א'.
ה - נח' הפוסקים האם חובת התשלום הוא מדין 'נהנה' (ב"ק י"ט עמוד ב') וכן מבואר בקצות החושן על סימן רמ"ו, אולם הגר"א וייס שליט"א (שו"ת מנחת אשר ח"ב סימן קי"ט) לומד שגם חיוב זה הוא מדין 'שכירות פועלים' עיין טעמו ונימוקו, ויש בזה נפ"מ לדינא ואכמ"ל (ועיין לקמן בדבר השאלה האם חובת התשלום היא על ההורים או על החתן והכלה עצמם)
ו - כן הדבר פשוט שלא כל טובה שיהודי מבקש מחברו יוכל לתבוע אותו אח"כ לשלם לו על כך, ומה דאיתא ברמ"א חו"מ סימן רס"ד סעיף ד' שכל אדם שעושה עם חברו פעולה או טובה לא יכול לומר בחנם עשית עמדי הואיל ולא ציויתיך אלא צריך ליתן לו שכרו, אין זה אמור אלא בפעולות שאכן מקובל לשלם עליהם, ועיין קצות החושן סימן קכ"ט ס"ק ט'.
ז - תשובות והנהגות שם.
ח - עיין בכל זה בפתחי תשובה לחו"מ סימן קפ"ה ס"ק ג' וכן בפ"ת לאבן העזר סימן נ' ס"ק ט"ז.
ט - בשו"ת אבני נזר חלק חו"מ סימן ל"ו מבואר שחיוב תשלום דמי השדכנות מוטל על החתן ועל הכלה, אולם ה'ערך ש"י' שהיה מגדולי פוסקי הונגריה באותה תקופה חולק עליו ועיין בספר 'פתחי חושן' על דיני שכירות פרק י"ד אות ב' מש"כ בזה, ולמעשה הדעה המקובלת שבאופן הרגיל שההורים הם אלו שעסקו בכל עניין השידוך עליהם מוטל החיוב לשלם, והיה מקום לתלות מחלוקת זו ביסוד חיוב תשלום דמי השדכנות שאם הוא משום 'נהנה' יש לומר שעיקר ההנאה היא של החתן והכלה, אך אם הוא משום 'שכירות פועלים' הדבר תלוי בעבור מי נעשתה הפעולה והטרחה ובמקרה המצוי העבודה נעשתה עבור הורי הצדדים ויש לדחות (שמעתי מהגר"א וייס שליט"א)
י - משפטי התורה בבא קמא סימן כ"ז.
יא - עיין בפ"ת המוזכר לעיל (חו"מ סימן קפ"ה ס"ק ג')
יב - משפטי התורה בבא קמא סימן כ"ו.
יג - מפשטי התורה חלק ב' סימן ל"ד.
יד - תשובות והנהגות שם.

מדוע בכה יעקב?

/ הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

בפרשתנו כתוב, **וַיִּשַּׁק יַעֲקֹב וגו' וַיִּבְךְּ.** (בראשית כ"ט, י"א)
ופרש"י וז"ל: ויבך, וכו', דבר אחר, לפי שבא בידים ריקניות, אמר, אליעזר עבד אבי אבא, היו בידיו נזמים וצמידים ומגדנות, ואני אין בידי כלום, לפי שרדף אליפז בן עשיו במצות אביו אחריו להורגו, והשיגו, ולפי שגדל אליפז בחיקו של יצחק, משך ידו, אמר לו מה אעשה לצווי של אבא, אמר לו יעקב טול מה שבידי, והעני חשוב כמת. עכ"ל.

קשה לי מדוע בכה יעקב אבינו על שלא הביא מתנות?

א בספר "כרם טוביה" (עמוד קל"ג) כתב, שמתנות שמביא החתן, נחשבות כחלק ממצוות נישואין, וכמבואר בפסחים (מט.) ועל כן בכה, על שלא יכול לקיים מצווה זו. יעו"ש.

ב בספר "אודה את השם" (עמוד ט') כתב, שיעקב אבינו בכה מדוע אינו יכול לעשות השתדלות בזיווגו כדרך שעשה אליעזר עבד אברהם, שהביא מתנות לרבקה, ובכי זה היה לא בכי של חולשה, אלא תפילה על זיווגו, שה' יעזרו. יעו"ש.

ג בספר הנפלא "גם ברוך יהיה". לידידי הגאון רבי כפיר ברוך מבורך דדון שליט"א אחרי שהביא ב' התירוצים הנ"ל, אוסיף עוד לתרץ תירוץ חדש, שיעקב בכה לא על עצמו, אלא על אשתו, כיצד כלה צריכה להיכנס בעוני ובדוחק, ללא כל מתנות לחופתה, והבכי לא היה על עצמו, אלא מדאגתו וצערו על הזולת. עכ"ד.

ד ולענ"ד י"ל בס"ד שיעקב אבינו הלך עתה לחפש זיווגו, ולבנות ביתו על דרך התורה והמצוות ועשיית חסד, ורצה להראות דבר הראשון מעשה חסד, שמביא מתנות, וזה אחד מיסודי הבית שיעשו חסד עם הזולת, ולכן בכה שלא היה בידו להראות ענין חשוב זה של עשיית חסד. והבן.

ה ועוד י"ל בס"ד שיעקב אבינו לא רצה ליהנות מלבן הרשע שיתן לו אוכל ושתיה ולינה בחינם, ורצה שיהיה לו כסף לשלם לו על זה, ולכן בכה שבא בידים ריקניות, ויצטרך להגיע לידי מתנת בשר ודם. והבן בס"ד.

סיפור לשבת

על עגונה שהותרה וכוחו של שידוך

הרה"ג מנשה ישראל רייזמן שליט"א, סיפר את המובא להלן, ביום ההילולא של רבי יוסף מהעיר יאס, רומניה.

"הוא היה מהרבנים הגדולים בדורו, ונתפרסם ע"י שהוא תיקן לפני מאה ושבעים שנה את נוסח מכירת חמץ הכללי, וממנו נתפרסם ונפוץ לכל מרכזי היהדות בעולם. לפני שהוא תיקן הדבר, היה כל אחד ואחד הולך למכור חמצו לגוי והיו בזה כמה תקלות, כי לא כל אחד ידע את הסדר הראוי לעשות הקנין. ולכן תיקן רבי יוסף שכל תושבי העיר ימכרו החמץ לרב העיר, והרב ימכור מכירה אחת כללית לגוי, וכך נעשה הכל ע"פ תורה, וכך אנו נוהגים עד היום.

רבי יוסף היה אחד מהגאונים הגדולים בדורו, עד כדי כך שהגאון הגדול רבי שלמה קלוגר שלח אליו לשאול דבר הלכה מפיו. בתחילה נסתופף אצל הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע והרה"ק מאפטא זי"ע, ואחר הסתלקותם היה לתלמיד מובהק של הרה"ק מרוזין והוא מינה אותו להיות רב בעיר יאס.

המשך בעמוד הבא...

אי' בגמ' [סנהדרין צג] על דוד המלך נאמר 'והשם עמו' שהלכה כמותו בכל מקום, ובספה"ק מפרשים שכשיש זכיה לגדול בישראל שתהיה הלכה כמותו, אזי יש לו שמירה יתרה משמים, שלא יצא מכשול תחת ידו. ונספר עובדא מרבי יוסף איך שמרו אותו משמים לפסוק דבר הלכה כראוי.

בעיר קאלוש בגאליציע היתה עגונה אחת ונסעה ליאס העיר הגדולה לחפש את בעלה, כי שיערה שהוא ברח לשם, ורצתה לקבל גט מידו. וקודם שנסעה אמר לה רב העיר קאלוש, שלפני שתנשא לאיש, תביא כתב יד מהרב דהעיר יאס שהיא מותרת. כי רבי יוסף הנ"ל היה ידוע מאד בהתרת עגונות. והיא שוטטה וחיפשה בעיר יאס הכא והתם ולא מצאה שום זכר מבעלה, ובאחד מהעיירות הסמוכות ליאס מצאה עד אחד שהעיר שבעלה כבר אינו בין החיים, והרי להתירה סגי בעד אחד, לכן הלכה לבית דין שבאותה עיירה עם העד, והוא העיד שהיא מותרת, וקיבלה כתב יד מאותו בית דין על גביית העדות, שהרי היתר עגונות שייך רק לגדולי ישראל ולא כל דיין יכול להתיר, רק גובים העדות ושולחים כתב העדות לרבנים הגדולים. ובאה לרבי יוסף בעיר יאס וסיפרה לו המעשה ונתנה לו הכתב של העדות. ואמר לה תחזרי לכאן עוד כמה ימים, לאחר כמה ימים באה עוד פעם, ודחה אותה שתחזור אליו עוד חודש, וכשבאה אח"כ אמר לה שתחזור עוד ב' וג' חדשים, וכך דחה אותה ג' שנים שלמות, מדחיה אל דחיה, אחר פסח אחר סוכות וכו', והיא יושבת וממתנת לקבל ממנו היתר להינשא.

והעסקנים בעיר יאס ראו שאין זה תכלית עם הדחיות הללו, ויעצו לה לבקש ממנו חזרה את כתב גביית עדות, וביקשו ללכת לגאון אחר שהיה בימיו, רבי אהרן משה טאובאש בעל ה"קרני ראם", והוא ראה את כתב גביית העדות וחתם שמו על גוף גביית העדות [עדיין נמצא היום כתב היד הזה] ופסק שהאשה מותרת לבוא בקהל. ברם, היא זכרה שהרב דקאלוט ביקש שיהיה לה היתר דווקא מרבי יוסף מיאס.

סברה האישה שלאחר שכבר חתם רבי אהרן משה, מסתמא יסכים רק יוסף להוסיף 'גם אני מצטרף להנ"ל" ויחתום את שמו, לכן הלכה אליו תיכף להחתימו על השטר. כשראה רבי יוסף את חתימת רבי אהרן משה להתירה לקהל, לקח קולמוס וכתב מתחת לחתימת רבי אהרן משה בזה הלשון: 'אשה זו אסורה להינשא לקהל מטעם הכמוס עמדי'. ובזה נתקלקל ההיתר עגונה שלה, כמו חותמת שחורה בגבולות. היא התחילה לצעוק ולבכות איך אתה דוחה אותי כמה שנים, והרי כבר רב גדול התיר אותי, ויש גביית עדות של עד אחד... רבי יוסף ריחם עליה ואמר לה שאינו יכול לעזור לה כעת, רק מייעץ לה שבינתיים תשב ותמתין לישועה.

בצר לה התחילה לערב כמה מגדולי ישראל שיעזרו לה, ונסעה לקאלוש לכמה מרבני גליציה והראתה להם המחלוקת שבין רבי אהרן משה מיאס לבין רבי יוסף מיאס. כמה גדולים צידדו להתיר, אך הרבנים הגדולים רבי שלמה קלוגר ורבי יוסף שאול נתנזון ועוד, פסקו, שכל זמן שרבי יוסף מיאס כתב שאשה זו אסורה להינשא מטעם כמוס, אי אפשר להתירה. כי אם היה כותב מה טעמו היו יכולים להכריע ולדון, אך כיון שהטעם כמוס עמו אי אפשר לדון בזה, ועדיין נשארת עגונה. בלית ברירה הלכה לבכות לפני רבו של רבי יוסף, שהוא הרה"ק מרוזין, ונסעה לסאדיגורה ונכנסה אליו ובכתה בכיות נוראות, שרבי יוסף רודף אותה ומעכב אותה מלהינשא באופן פלאי כזה. תיכף ששמע הרה"ק מרוזין את דברי האשה,כתב אגרת לתלמידו רבי יוסף [הכת"י לפנינו] שירחם עליה וידון הכל מחדש 'הרי כבר מצטערת עשר שנים, והגיע צערה לנקודת לבבי והיא מרת נפש וכל כאבה, על כך שכבוד ידידי סתם דבריו בעניין ההיתר באמרו שאסורה מטעם כמוס. אשר על כן, כל הרבנים יראים לגשת להתירה, והתנהגות כזאת לא תתכן בעניינים הללו. ואם אמנם שמעתי שכוונת הרב שאין העד נאמן ע"פ דעת תורה הקדושה, נפלאתי מאד על זה. הרי אנכי מכיר את האיש ומעשהו ואינו נחשב אצלי לפסול עדות ח"ו, ואם אתה יודע שהוא פסול לעדות, לזאת יקח מועדלעיין היטב בענין העגונה הנ"ל מרת עטיא רחל מקאלוש להתירה ע"פ דעת תורתנו הקדושה, ואפי' אם תרצה לאסרה, תכתוב להדיא טעם האיסור'. וחתם בכתב ידו: ישראל מן מורינו הרב ר' שלום.

ולאחר שקיבל רבי יוסף את המכתב, אמר שאינו יכול לענות בכתב, רק יסע לרבו לדבר עמו פנים בפנים, וכך הוה, שהגיע לסאדיגורא ואמר לרבו, שבכל עת שביקש להתיר את העגונה, תמיד היתה איזו סיבה מהשמים שעכבו אותו שלא להתירה. מתי שניגש לארון ספרים להוציא את השו"ע אבן העזר ולדון להתירה, נפל לו השו"ע מידו. כך היה כמה וכמה פעמים, בכל עת שהוא ניגש להוציא השו"ע מהארון ספרים, שוב ושוב נפל לו השו"ע מידו על הארץ. ומה שניסה לעשות עבורה, עכבו אותו ודחפו לו הידיים והרגלים שלא יתירה, וכשעלה על הסולם נפל מהסולם, וכשלקח הקולמוס לכתוב לה כתב היתר נשפך בקבוק הדיו על הכתב, ומרגיש שמלאכים ושרפים מונעים ממנו מלהתירה. לכן הגם שע"פ תורה צריך להתירה, אך משמים אני מרגיש שלא להתירה. אדרבה יאמר לי רבי מה לעשות בכה"ג. הרי דברים כאלה אינם כתובים בשו"ע סי' י"ז, שאם הרב מרגיש סימנים כאלה אין להתירה, לכן דחיתי אותה עוד זמן זמנים טובא. והנה כבר עברו כמה שנים ואין שום סימן חי מבעלה, מה עושים כעת.

ויען הרה"ק מרוזין, אם כן אני מסכים להרגשותיך, וה' יעזור שהיא תמצא בקרוב את בעלה. לאחר שחזר רבי יוסף ליאס שלח מכתב אל העגונה שתבוא ליאס. כשבאה ליאס אמר לה רבי יוסף, שהרבי מרוז'ין בירכה שבקרוב תמצא את בעלה, ומסתמא הוא בין החיים, ובע"ה קרובה ישועתך לבוא וצדקתך להגלות.

לאחר כמה ימים טיילה ברחובות יאס, והנה אחד מאחוריה קורא לה בשמה: עטיא רחל, עטיא רחל. היא הכירה את קול בעלה, ולא הכירה אותו כי נשתנו פניו, ומיד התעלפה. כשהעירו אותה הכירה שהוא בעלה ע"פ כמה סימנים שביניהם, והביאו אותם לרבי יוסף, ויספר הבעל להרב שנכנסה בו רוח שטות לפני עשר שנים וברח להונגריה ונשא אשה אחרת ויש לו ג' בנים ממנה. והנה לפני כמה שבועות נכנס לו בלב רגשי חרטה איך השאיר את אשתו עגונה, וזה היה ממש באותו יום שאיחל הרה"ק ברוזין שבקרוב תושע, לכן נסע ליאס שזה בדרך לקאלוש, והוא לא ידע שהעגונה כאן ביאס, והנה מצא אותה בשוק, ורוצה עתה לתת לה גט כדת משה וישראל. ותיכף הפריד רבי יוסף ביניהם וחקר אותם כראוי וסידר הגט כדת משה וישראל. והמעשה הזה היה מפורסם בכל כתבי העת, כי

כמה וכמה שנים דנו בזה כל חכמי הדור ההוא, ועתה ראו הכל שיש לרבי יוסף שמירה עליונה, כי השם עמו ושומר עליו שלא יתיר עגונה שלא כדין ח"ו. וזו השמירה היתה לכל גדולי ישראל, כהחתם סופר, ורבי משה פיינשטיין, ויש בזה סיפורים בכל הדורות.

כשהגיע רבי יוסף לנהוג ברבנות בעיר הגדולה יאס, ראה שיש בערב פסח מאה אלף מכירות חמץ, והיו ביניהן כמה וכמה מכירות שאינן כדת וכדין, לכן כתב קונטרס 'סיג לתורה' ושם תיקן שרב העיר יקנה כל החמץ והוא ימכרנו לגוי. והרב השני רבי אהרן משה הנ"ל כתב קונטרס כנגדו 'מודעה רבא' לאסור הדבר, שהרי מה שהרב קונה החמץ זו מכירה חזקה מאד, והמכירה לגוי אינה מכירה חזקה, נמצא שהרב עובר על איסור חמץ. ובפרט כאב לו ההערמה הגדולה, שהמכירה שבין ישראל לישראל אינה באמת... וענה לו רבי יוסף בקונטרס נוסף 'משמרת לסייג' להתיר הדבר. ולעומתו כתב רבי אהרן משה עוד קונטרס בשם 'הריסת משמרת'. כך חלקו זה עם זה באש להבה. כשעירבו את רבי שלמה קלוגר, פסק כדעת רבי יוסף תחילה, ולאחר כמה שנים חזר בו ונקט כדעת רבי אהרן משה, כי התחילו הרבנים לעשות מזה עסקי ממונות. כי בתחילה כל אחד היה מוכר בעצמו לגוי, אך עתה שכולם באים לרב, ונותנים לו מעות - היו רבנים שעשו מזה ביזנעס ולא עשו המכירה כדת וכדין. וכתב רבי שלמה קלוגר שהמחלוקת הזאת היא באמת מחלוקת לשם שמים, כי הוא מכיר את רבי אהרן משה, ואת רבי יוסף אינו מכיר כ"כ , אך האמת אהובה מן הכל. ואיך נסתיימה המחלוקת?. רבי יוסף ורבי אהרן משה השתדכו ביניהם ועם השידוך הזה נסתיימה המחלוקת. כי ר' מתתיהו בן רבי יוסף נשא את בת רבי אהרן משה ובאו שלום ושלוה. ולמעשה נקטו שיטה אמצעית, לא שהרב קונה את החמץ אלא שהרב הוא מורשה למכור כל החמץ לגוי, ולא שהרב הוא הבעלים על החמץ. תחילה סבר רבי אהרן משה שגם ע"פ הרשאה אסור, כי אם זו הרשאה צריך שיקבל הגוי פרוטה מכל יהודי ויהודי. וכהיום נקטו הבד"ץ שאכן נותנים סכום גדול מאד, כמאה אלף ₪, שהגוי מקבל במתנה בחוץ, וכשבא לקיים המכירה, הוא מוציא המעות מכיסו וקונה החמץ כולו. ובזה נקטו היום לסלק כל המכשולות שהיה שייך בזאת המכירה.

ובנו רבי מתתיהו כתב ספר 'תולדות יוסף' ע"ש אביו, ומספר שברוז'ין נהגו להתפלל בקול דממה דקה, והאש היה עצורה בפנים, שלא כדרך חסידי קארלין, וכן היה נוהג אביו רבי יוסף להתפלל בתמימות בחיצוניות, וכל האש להבה היה בפנימיות הלב. ואמר בדרך מליצה שהת' של תמים כתובה בת' גדולה,והמ' של מוקדה על המזבח כתובה במ' קטנה, כי המוקד והאש צריך להיות קטנים והתמימות צ"ל גדולה ונראית. יש כאלה שמקטינים את הת' ומגדילים את המ',וצריך לנהוג כמו שכתוב בתורה, שהתמים תהיה גדולה, והמוקד יהיה קטן בחיצוניות".

שביבים / שאול שיף

קדושת חפצי צדיק

סיפר הגה"צ רבי נתן גשטטנר זצ"ל, שזקנו הגה"ק בעל הכתב סופר זי"ע, בהיותו ילד רך בשנים כבר שית כבר שבע, חלה במחלה מסוכנת מאד ונטה למות, והרופאים אמרו שהם כבר אינם יכולים לעשות מאומה, ומעתה רק תפילותיו של האב הגדול החתם סופר יכולים להציל ולהיטיב את הילד, וכבר קראו לאנשי החברא קדישא והדליקו נרות סביב למראשותיו כנהוג, והחת"ס בראותו כל זאת, ניגש לפינה ששם עמדו כתביו וחידושיו, ופתח בתפילה חרישית ובסיום התפילה אמר להנוכחים: "בשביל יובל אחד פעלתי בעבורו", דהיינו שמעתה יחיה עוד חמשים שנה. ואכן הכת"ס נפטר במיטב שנותיו והוא בן נ"ו שנים בלבד. בשמחת הבר מצוה של הכתב סופר הביאו אנשי החברא קדישא במתנה להכת"ס את הנרות שהדליקו באותה שעה סביב למראשותיו, והכניסו אותם בקופסה העשויה מכסף, ונתנום במתנה להכת"ס. והנה זכיתי להיות נוכח בשעה שכ"ק מרן אדמו"ר מהר"א מבעלזא זי"ע הגיע לביקור במעונו של ש"ב, הגה"צ רבי עקיבא סופר זצ"ל אב"ד פרעשבורג ובעמח"ס דעת סופר, ובאותה שעה ביקש הרה"ק מבעלזא מהדעת סופר שיראה לו חפץ אחד ממשפחות הסופרי"ם הנמצא ברשותו, והנה הנרות הללו שקיבלם הכת"ס במתנה בשמחת הבר מצוה שלו מאנשי החברא קדישא, עברו בירושה אצל צאצאיו, והיו מונחים ברשותו של הדעת סופר, והדעת סופר הראה אותם להרה"ק מבעלזא זי"ע, וזכורני שהרה"ק מהר"א זי"ע לקח את הנרות והקריבם סמוך לעיניו הקדושות, והחשיב זאת כסגולה לרפואה בשביל עיניו, משום שחפץ השייך לצדיקים ענינים גדולים טמונים בו. [בקדושתו של אהרן].

מספרים בשם הרה"ק מנעשכיז זי"ע, שאמר, שמהכלי שנתן לו רבו הרה"ק הרבי ר' מיכל זי"ע, יש לו כח לעשות ניסים ונפלאות, על ידי שהיה מפרד מעט אבק מהכלי הזה ונתן להחולים לשתות. ואמר שאם רבו היה נותן לו השולחן אשר ישב עליו, היה ביכולתו להחיות מתים[רשפי אש, צדיק אות צה]. מכאן נמצאנו למדים, שהרושם שמותיר חפץ של צדיק [ובוודאי תפילה של צדיק] על הנפשות, הוא כל כך חזק וגדול, עד שהוא יכול להפוך לטוב אפילו את הלבבות השקועים בעבירות הכי חמורות.

כשמלאך הגבינה כועס

סיפר מהר"א מבעלזא זצוק"ל: ידוע היה שהרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב לא היה אוכל מאכלי חלב, ופעם אחת נחלש מאד. כשראה בנו הרה"ק רבי מרדכי מקרעמניץ זי"ע שאביו בסכנה, נסע

ללא רשות אביו אל הרה"ק רבי פינחס מקאריץ זי"ע שגם הוא היה תלמיד הבעש"ט להזכיר לפניו שיתפלל לרפואת אביו. [הטעם שלא ביקש רשות מאביו, מפני שגבה טורא בין שני קדושים אלה] טרם פתח רבי מרדכי את פיו אמר לו רבי פינחס: 'אני יודע שבאת להזכיר את אביך, חזור לבית אביך ותאמר לו שיתחיל לאכול גבינה ויתרפא, כי לשר הגבינה והחלב בשמים יש טענות מדוע אין הצדיק רבי מיכליע טועם מאלו המאכלים, ולכן גזר עליו שיחלה ולא יתרפא עד שיאכל גבינה. ולפני שנפרד ממנו אמר לו רבי פינחס, תאמר לאביך, שמה שיש לו טינא בלבו עלי על שאינו רואה את תפילותיי למעלה, שידע שלא רק הוא אינו רואה את תפילותיי, אלא גם המלאכים אינם רואים אותם, כי עשיתי לי דרך ביני לבין השי"ת לבדו. ואם יאמר לך אביך 'עה...', תאמר לו דליכא מידי דלא רמיזא באורייתא, ויקח את הספר הראשון שיהיה מונח לפניו על השלחן, ויעיין שם וימצא שפינחסיל צודק בדבריו. כך הווה מעשה. רבי מרדכי חזר לבית אביו, טרם פתח את פיו, הרגיש אביו ברוה"ק ואמר לו: 'מרדכי, היית בקאריץ! מה אמר לך רבי פינחס?' רבי מרדכי סיפר לאביו על כל ענין הגבינה, וכן מענין התפילות וכו'. באותה שעה היתה גמרא סנהדרין לפני הרבי ר' מיכליע. תיכף כשפתח הגמ' נפתח לו בדף מ"ד עמוד א' וכתוב שם: 'ויעמוד פינחס ויפלל ותעצר המגפה. אמר רבי אלעזר, ויתפלל לא נאמר אלא ויפלל, מלמד שעשה פינחס פלילות עם קונו'. ואורו עיניו של מיכליע, כי הנה ראה בעיניו שזכה רבי פינחסיל לעשות פלילות ושביל מיוחד להעלות תפילותיו. לאחר מכן סיים רבי מיכליע ואמר, הרי למדנו יחדיו עם רבי פינחסיל אצל רבינו הבעש"ט. לא ידעתי שהוא כבר זכה להתעלות למדרגה גדולה ונפלאה כזאת. ולאחר מכן קיבל על עצמו לאכול גבינה ונתרפא רפואה שלימה.

[מדפי שיעור של הרה"ג ר' מנשה ישראל רייזמן שליט"א]

חוט אדום מקבר רחל

העיר הרב יעקב יהושע בוים שליט"א, מו"ל הגליון הנפלא נחלת יעקב יהושע:

בנוגע למה שכתבתם אודות חוט אדום מקבר רחל, הנה זקיניי הרה"ח ר' שאול ואלישע ז"ל נולדו בעיר קארטשין, לאביהם הרה"ח ר' אברהם יעקב בוים ז"ל מסטראפקוב, שהיה חסיד הרב הקדוש משיניאווא ובניו זי"ע. וידוע שאמם, האשה הצדקת מרת צפורה ע"ה, נסעה להרב הקדוש רבי יוסף מרימינוב זי"ע, ולהרב הקדוש רבי אלעזר מריישא זי"ע, שהורה לה להקיף חוט אדום מסביב לקבר רחל אמנו, ואחר כך להקיפו סביב גידול שצמח לה בבטנה, ועל ידי זה נתרפאה. [כן מספר ש"ב הרה"ח רבי גבריאל מנשה בוים הי"ו, בשם דודו זקיני ז"ל.]

בנוסח אחר שמעתי [מש"ב הרה"ח רבי חיים שנעק הי"ו, בשם אמו דודתינו מרת מחלה הינדא ע"ה, אחות זקיני ז"ל, שהיה זה לפני לידת בנה, דודינו ר' ליפא ע"ה שנולד בשנת תרע"ט, והיות שבלידתה הקודמת לפני שנולד זקיני ז"ל, היתה בסכנה, הלך אביו הרה"ח ר' אברהם חיים הורוביץ ז"ל, להרב הקדוש מדזיקוב זי"ע, כנראה הכוונה להרב הקדוש רבי אלטר יחזקאל אליהו ז"ל הי"ד, בנו של ה'עטרת ישועה' זי"ע, להתברך, שהפעם יעבור הכל בשלום. אמר לה, שהיות שהוא, רבי אברהם חיים ז"ל גבאי של קופת רבי מאיר בעל הנס לעניי ארץ ישראל, ויש לו קשרים בארץ ישראל. שיבקש, שיקיפו עבורו גארטל מסביב לקבר רחל, ואחר כך תחגור את הגארטל, ועל ידי זה יעבור הכל בשלום. ואכן כן היה, בסייעתא דשמיא. כמו כן נסעה לעוד אחד מצדיקי הדור זי"ע שאינו זכור מי זה היה, שהורה לה לא לאכול גבינה בימי שישי, וזה יועיל לה לכאבי שיניים. מנהג זה נשאר גם אצל ילדיה.

בוקר יזרח-השלם [עמוד רעח - רעט] וכל הנ"ל מובא ב"יין ישן"

תחליפי סוכר שעלולים להזיק לבריאותכם / א. קלמן

את ההשפעה המזיקה של צריכת הסוכר המוגזמת על משקלנו ועל בריאותנו הכללית כולנו מכירים, ובשל כך רבים מאיתנו מנסים להימנע ממנו עד כמה שאפשר. עם זאת, אנחנו עדיין רוצים לצרוך מאכלים מתוקים ומעוניינים להוסיף טעם למשקאות ולמזונות שלנו, והצורך הזה הביא להמצאה ולפיתוח של תחליפים מלאכותיים שונים שמחקים את השפעות הסוכר, והחברות שמוסיפות אותם למוצרי המזון שלהן נוהגות לפזר הבטחות אודות מוצריהם "נטולי הסוכר". עם זאת, בשעה שהממתיקים המלאכותיים צברו להם לא מעט אוהדים, מחקרים מגלים שההשפעות שלהם עלולות להיות רחוקות מאוד מחיוביות. הכירו את 5 הממתיקים המלאכותיים המוכרים ביותר, שאת חלקם אנו מוסיפים למזון שלנו בעצמנו ואת חלקם האחר אנו פוגשים על גבי התוויות, אשר עלולים לסכן את בריאותכם ולגרום להרבה יותר נזק מתועלת...

1) אצסולפאם-K

רכיב זה, המכונה אצסולפאם האשלגן ומסומן על תוויות המזון כ-E950, מתוק במיוחד ואינו מתפרק בחום ובאפייה. בזכות שני מאפיינים אלה חברות רבות משתמשות בו במוצרים אפויים ובמשקאות קלים ומוגזים, במקפאי ג'לי, במסטיקים ובקינוחים חלביים שונים, כמו גם במוצרי היגיינה, כמו משחת שיניים ומי פה. עם זאת, התחליף המתוק מכיל את החומר מתילן כלוריד, שבריכוזים גבוהים נחשב לחומר בעל פוטנציאל מסרטן. חשיפה ארוכת טווח אליו עלולה לגרום לכאבי ראש, דיכאון ובחילה, ובחלק מהמקרים יכולה גם לפגוע בתפקוד בלוטת התריס.

2) אספרטם

הממתיק המלאכותי אספרטם מתוק פי 180 מסוכר רגיל, מורכב משתי חומצות אמינו לצד מתנול ומשמש בתעשיית חומרי הצביעה כחומר ממיס. בשנים האחרונות הפך הממתיק הזה לפופולארי במיוחד, כך שאם אתם צורכים משקאות דיאטטיים, דגני בוקר או מסטיקים ללא סוכר, יש סיכוי רב שנתקלתם בו תחת הסימון E951. אף על פי שהתחליף הזה נמצא כבטוח לשימוש על ידי מנהל המזון והתרופות האמריקאי, הוא אחד מהתחליפים השנויים ביותר במחלוקת, ומקושרות אליו מגוון תופעות לוואי ובעיות רפואיות.

במספר מחקרים רפואיים שנערכו על בעלי חיים נמצא כי אספרטם עלול לגרום לסרטן, ומחקרים אחרים מצאו קשר בינו לבין סיכון מוגבר לפיתוח גידולים סרטניים במוח. טענות נוספות שנבדקו במחקרים נגעו לשאלות אודות ההשפעות של אספרטם על המצב הנפשי וכאבי ראש, ובמסגרת כמה מהם נמצא כי קיים סיכון מוגבר להחמרת המצב הקיים אצל מי שסבלו מתופעות של דכאון ומיגרנות בעבר.

3) סכרין

סכרין, תוסף עליו מבוססת ה"סוכרזית", הוא הממתיק המלאכותי הראשון והוותיק ביותר שאושר לשימוש על ידי המנהל האמריקאי

למזון ולתרופות בשנת 1970, בשל העובדה שהוא אינו מתפרק בגוף, אלא מופרש בשתן. מאז ועד היום רבים משתמשים בו כממתיק לתה או לקפה, וחברות מזון מוסיפות אותו לריבות, סוכריות, רטבים ומאפים. עם זאת, כבר בשנת 7791 פורסם מחקר שבמסגרתו חולדות אשר ניתנה להן כמות גדולה של סכרין הראו עלייה במקרי סרטן שלפוחית השתן - מה שהוביל לאזהרה שהודבקה על מוצרים המכילים את התוסף. מאז ועד היום נערכו ניסויים ומחקרים רבים הבוחנים את הקשר בין סכרין לסרטן, ובשל העובדה שהממצאים לא היו חד משמעיים, הורה מנהל המזון והתרופות האמריקאי להסיר את האזהרה. עם זאת, הרופאים עדיין חלוקים בדעתם באשר לשאלת הבטיחות של התוסף לשימוש בכלל, ובמקרה שמשתמשות בו נשים בהריון בפרט, שכן הסוכרין עובר את השליה ועלול להישאר בגוף העובר.

4) סירוף תירס עשיר בפרוקטוז

המקור לתוסף המלאכותי החמקמק הזה, שייתכן כי לא שמתם לב לאזכורו בין רכיבי המוצר הדיאטטי שלכם, הוא סירוף צמח האגבה המתוק והדביק, שנחשב לחלופה טבעית ובריאה לסוכר בשל ערכו הגליקמי הנמוך. התגובה של החברות המסחריות לפופולאריות של סירוף האגבה, המכיל פרוקטוז, הייתה לקיחת הפרוקטוז (סוכר פירות) ושילובו עם סירוף התירס המזיק. התוצאה היא מזונות מתוקים רבים כמו גלידות, יוגורטים וחטיפים שונים, שמכילים כמויות סוכר מוגזמות שעלולות להזיק לבריאות. כאשר כמויות גדולות של פרוקטוז מגיעות לכבד הן מומרות מהר מאוד לטריגליצרידים, רכיבים שומניים שמקושרים למגוון בעיות, כמו מחלות לב וכלי דם ואפילו השמנה. התוצאה היא שאנו צורכים ממתיק מלאכותי, שבפועל לא רק שאינו מונע מאיתנו את נזקי הסוכר וההשמנה, אלא אף תורם להם באופן ישיר.

5) סוכרלוז

את הממתיק המוכר סוכרלוז אין צורך להציג, שכן רבים מאלה שמנסים לרדת במשקל מכירים את התחליף הפופולארי ומשתמשים בו באופן קבוע. הממתיק הזה מתוק פי שתיים מסכרין ופי שלוש מאספרטם, וחברות מסחריות משתמשות בו בעיקר במאפים או במוצרים שנדרשים להם חיי מדף ארוכים. במקרה כזה, תוכלו למצוא את הסוכרלוז כתוסף שמסומן כ-E955. כמו ממתיקים מלאכותיים אחרים, סוכרלוז שנוי מאוד במחלוקת. בשעה שמדובר ברכיב שמאושר לשימוש על ידי הרשויות, מחקרים שונים מראים כי הוא עלול להשפיע על גופנו לרעה באופנים שונים ולפיכך ההשפעות הבריאותיות שלו לטווח הארוך אינן ברורות בהכרח.

במחקר בהיקף מצומצם שנערך בקרב אנשים שסבלו מהשמנת יתר ולא צרכו ממתיקים מלאכותיים בעבר, נמצא כי רמות הסוכר בדמם עלו בעקבות השימוש בתוסף ב-41%, ורמות האינסולין עלו ב-20%; הוספת הסוכרלוז לדיאטה של עכברים במחקר אחר הביאה להשפעות שליליות על סביבת החיידקים במעיים שלהם, כאשר הנזקים לחיידקים הידידותיים לא חלפו גם לאחר 21 שבועות מסיום הניסוי. חוקרים נוספים ייעצו להימנע משימוש בסוכרלוז בבישול ובאפייה, שכן הם מצאו שבטמפרטורות גבוהות משתחררים חומרים העלולים לגרום לפגיעה בבריאות המעיים. מכאן, שאף על פי שלא נמצאו הוכחות חד משמעיות לנזקים אצל בני אדם עקב השימוש בסוכרלוז, מומלץ להפחית כמה שניתן את השימוש בו ולהימנע מכך לחלוטין בבישול ובאפייה.

לסיכום:

רבים מאיתנו מניחים שכל עוד איננו משתמשים בממתיקים מלאכותיים בכמות רבה, אין סיבה לדאגה. במקרה של סכרין למשל, ההמלצה היא לצרוך כמות שלא עולה על כ-18 טבליות ליום עבור אדם מבוגר השוקל כ-70 קילוגרמים - כמות שרחוקה כמובן מהצריכה היומית של רובנו. עם זאת, חשוב לדעת שבמשקאות ובמזונות רבים נעשה שילוב של מספר ממתיקים מלאכותיים במטרה לבטל את טעמי הלוואי שלהם ולתרום לאורך חיי המדף של מוצרים שונים, כך שבפועל אנו צורכים כמות גדולה בהרבה של ממתיקים ממה שאנו עשויים לחשוב, ומבלי שנערכו מחקרים הבודקים את השפעתם של שני ממתיקים או יותר בו זמנית על גופנו. הפתרון המומלץ ביותר אם כן הוא להפחית את כמויות הממתיקים המלאכותיים שאנו צורכים עד כמה שניתן, לקרוא היטב את תוויות המזון המוכן שאנו רוכשים ולהכיר את תחליפי הסוכר הבריאים והטבעיים שנמצאים כמעט בכל מטבח ומתאימים לבישול, אפייה והוספת טעם למזונות האהובים עלינו.

אדם בצורת בהמה

מעדות האבן עזרא: "ואני ראיתי אחד מחברינו נאמן רוח, והגיד לי שהיה באי אחד שהוא סרדני"א והוא בחבל קטלוניא סמוך לאיטליה, והנה ערל אחד יצא וברח מאבותיו כי סרה דעתו והשתגע והיה עם האיילים שנים רבות והוא הולך על רגליו וידיו כמוהם.והנה הלך מלך האי לצוד צידה ולקח איילים רבים ונלקח[ונלכד] הערל השוטה החשוב [שנחשב] שהוא איל, ובאו אבותיו והכירוהו ודברו אליו ולא ענה ונתנו לפניו לחם לאכול ויין לשתות ולא אבה.ונתנו לו עשבים עם האיילים ואכל, ובחצי הלילה ברח לאיילות השדה, עכ"ל האבן עזרא.

(דניאל פרק ד' פסוק כ"ח/ פרפראות פאר)

ארץ ישראל היא חלום והתקוה של הגלות! / הרב תומר אנגלסמן

יעקב אבינו מתעורר מהחלום ומבין שהוא נמצא במקום קדוש, כי זכה בו להתגלות של ה'. במדרש המובא ברש"י מסבירים חז"ל, שהמקום הקדוש שאליו התכוון כאשר אמר יעקב: "**'מַה נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה! אֵין זֶה כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים, וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמָיִם!'**" הוא לא המקום שישן בו, שזה היה כבר בחוץ לארץ, אלא המקום שעליו חלם יעקב בחלומו נמצא בירושלים, בדומה לשירו של המשורר ר' יהודה הלוי: "לבי במזרח ואנכי בסוף מערב".

יעקב מכנה את המקום 'בית' ו'שער השמים'. יש אשר ביתו הוא פרטי וסגור למבקרים אך יש בית פרטי שפתוח להזמין את כולם להיכנס עם שער רחב שאינו נעול. מסביר הנצי"ב, שיעקב מלמד אותנו שירושלים היא לא המקום המיוחד רק לאנשי הבית, שאז היה אומר 'פתח השמים' המיועד רק לעם ישראל, אלא זהו בית עם 'שער' שהוא רחב ולכן פתוח לכל אדם! ירושלים היא מקום שאליו מוזמנים כל אומות העולם לבוא ולהתקרב לה'!

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדוא"ל: besod@013net.net

עיצוב ועריכה גרפית:
גיל ויין עיצוב גרפי
אימייל. gilwein26@012.net.il